

Komisja Edukacji Narodowej, właściwie **Komisja nad Edukacją Młodzieży Szlacheckiej Dozór Mająca**, podległy królowi, państwowy zarząd nad oświatą w Polsce. Pierwsza w Europie państwowa instytucja oświatowa o charakterze odrębnego ministerstwa, której podlegały wszystkie szkoły od akademii do szkół parafialnych, z wyjątkiem Szkoły Rycerskiej.

Powstanie KEN

Utworzona na mocy uchwały Sejmu z 14 X 1773. Powstanie KEN wiązało się z kasacją zakonu Jezuitów, który skupiał w swych rękach całe niemal szkolnictwo Rzeczypospolitej. Na jej potrzeby przeznaczono majątki po skasowanym zakonie. Przejąwszy sieć szkół jezuickich i opierając się na ich funduszach KEN przeprowadziła zeświecczenie szkolnictwa, zarówno w doborze zespołu nauczającego, jak i przedmiotów nauczania.

Zakres działalności

Stworzyła jednolity system szkolnictwa o układzie hierarchicznym, poczynawszy od szkół elementarnych, przez podwydziałowe i wydziałowe, po Szkoły Główne w Krakowie i Wilnie. Najważniejsza rola w tym systemie przypadła szkołom głównym, będącym w XVIII w. w stanie upadku.

Przeprowadzone reformy

Akad. Krakowską i Wileńską poddano gruntownym reformom, zsekularyzowano programy nauczania i grono pedagogiczne, jako obowiązujący język wykładów wprowadzono język polski, rozbudowano badania matematyczno-przyrodnicze. Zmieniając ich nazwy na **Szkołę Główną Koronną w Krakowie** i **Szkołę Główną Litewską w Wilnie** KEN zleciła akademiom zwierzchnictwo nad szkołami średnimi i przygotowywanie dla nich kadry nauczycielskiej. Podjęła próby stworzenia uniwersytetu w Warszawie.

Pod kierownictwem KEN pozostawały 74 szkoły średnie, podzielone na 10 szkół wydziałowych i podlegające im szkoły podwydziałowe. Komisja opracowała dla nich nowe programy, w których duży nacisk położono na nauki ścisłe, poznanie języka polskiego, historii i geografii ojczyzny oraz etyki świeckiej, ograniczono natomiast rolę łaciny i usunięto teologię.

KEN zainicjowała zakładanie szkół elementarnych, zwanych parafialnymi, udostępniając je dzieciom chłopskim.

Z powodu braku odpowiednich funduszy własnych podjęła nieudaną próbę opodatkowania na rzecz szkolnictwa elementarnego probostw.

Fiasko tego doświadczenia kazało Komisji przestać na zaleceniach dla działających już szkół wiejskich. KEN żywo interesowała się ich losem, przystępując do wydawania specjalnie dla nich opracowanych podręczników.

Po raz pierwszy w Polsce zorganizowała seminaria nauczycielskie, które miały uniezależnić szkolnictwo od nauczycieli duchownych (księży i zakonników).

KEN zajęła się opracowaniem nowoczesnych podręczników. Powołane przez Komisję w 1775 Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych, złożone z pedagogów i uczonych, opracowało 27 nowych podręczników, w większości dla szkół średnich, ale także m.in. *Gramatykę języka polskiego* i *Elementarz*.

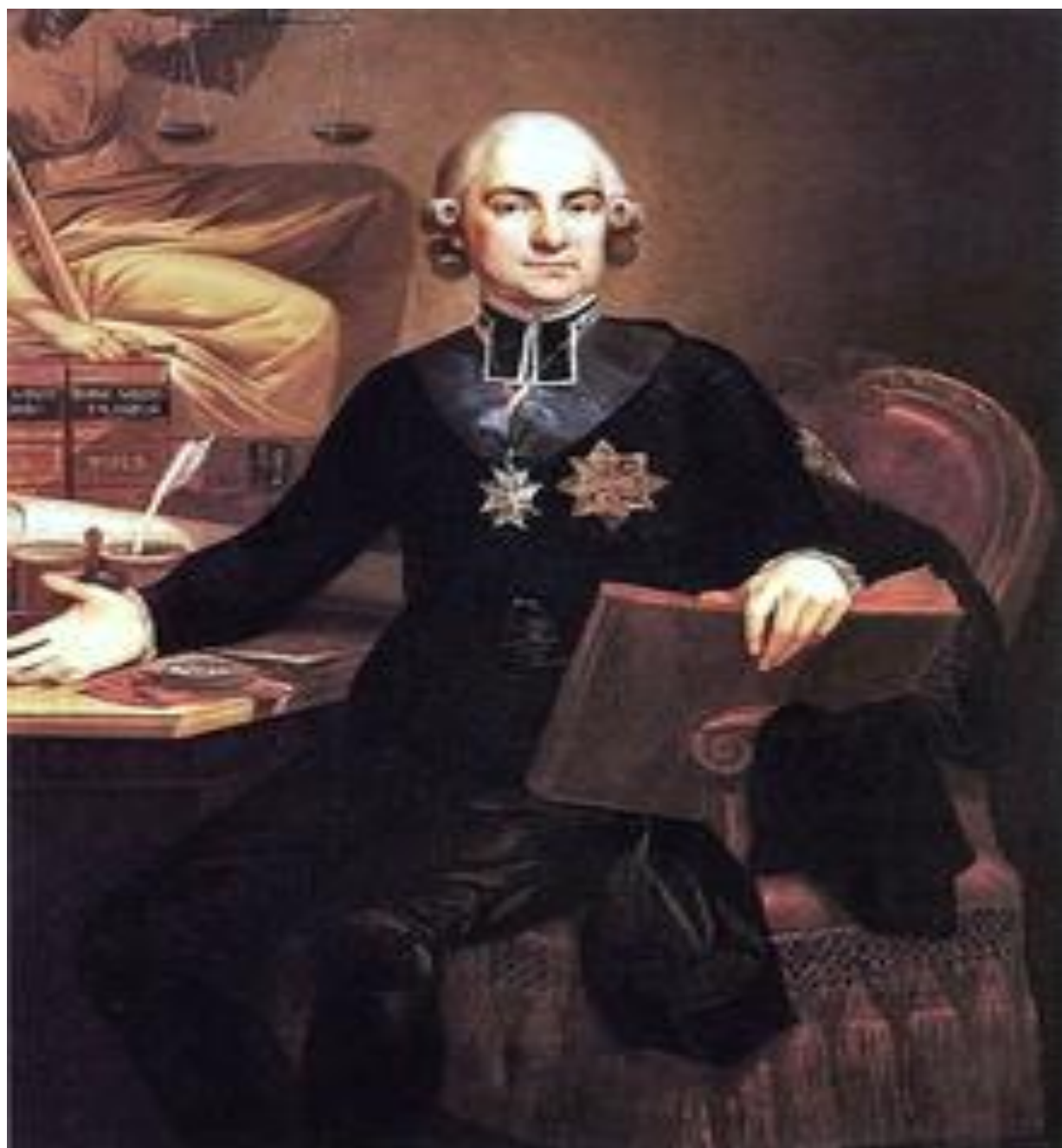
W 1783 KEN ogłosiła zbiór przepisów regulujących pracę szkół, których podstawy opracował H. Kołłątaj.

Głównymi działaczami KEN byli: A.K. Czartoryski, I. Potocki, M. Poniatowski, A. Zamoyski, a współpracownikami: G. Piramowicz, H. Kołłątaj, K. Narbutt i A. Popławski.

KEN istniała do połowy kwietnia 1794, jej działalność stanowiła jedno z największych

osiągnięć kulturalnych Polski czasów Oświecenia.
Pod względem poziomu i organizacji szkolnictwa
Polska znalazła się w czołówce krajów
europejskich, jako pierwsza wcielała w życie
nowe idee pedagogiczne.

KEN dążyła do zmniejszenia różnic stanowych w
oświacie, zajęła się domowym wychowaniem
dziewcząt.

HUGO KOŁŁĄTAJ

STANISŁAW AUGUST PONIATOWSKI